

ifj. CZIKÓ LÁSZLÓ

A lélek töredelme

Hogyan mélyül el a hit útján a krízisben lévő ember?

Oggi giorno parliamo molto sulle crisi e dobbiamo costatare che quasi sempre questo concetto viene usato in un modo negativo, ma tuttavia dobbiamo sottolineare che la crisi non è soltanto un pericolo, una negatività, ma è anche un *chance*.(opportunità) *(su questo parla anche il filosofo contemporaneo Gianni Vattimo, quando presenta il mondo postmoderno come il mondo del chaos, come un mondo della crisi, ma secondo Vattimo questo crisi diventa la nostra chance. naturalmente non parla sul piano spirituale come TU)*

In questa breve opera (scritto) vorrei presentare e sottolineare questa *chance*, cioè che le crisi che accadono nelle nostre anime, portano con loro la possibilità di una profonda metanoia (conversione). La nostra anima deve distruggersi, o deve essere distrutta per poter sbocciare in una radicale conversione che prende l'aria di Dio e rivestirsi delle figura di Dio. Così escono fuori energie senza le quali diventa impensabile una fede profonda. Usare la crisi è il nostro compito cristiano per ritrovare noi stessi, per essere capaci di avvicinarsi a Dio, per essere capaci di dionizzarsi (diventare Dio).

Parole di chiave: la crisi; la perdita; conversione (metanoia); la decisione; fede

„A lélek töredelme” kifejezést a Katolikus Egyház Katekiz-musa 1431-es pontja az egyházatyákra hivatkozva használja. Ezen kifejezés jelzi azt is, hogy az egyházatyák mennyire mélyen ismerték az embert, hiszen a válságban a lelkünk „összetörik”, ebből lesz a lélek „gyötrelme”¹. A gyötrelemből lassan kialakul a töredelem, a szív bánkódása és a lélek Isten-hez való fordulása.² „A belső töredelem a szív megtérését, a belső bűnbánattartást jelenti. Nélküle a bűnbánat cselekedetei terméketlenek és hazugok maradnak. Az ember szíve nehézkes és megkérgesedett, ezért szükséges, hogy Isten adjon nekünk új

¹ Más fordítás szerint az animi cruciatus-nak a jelentése.

² *A Katolikus Egyház Katekizmus*, Budapest 1994, 297 (a további utalásokban KEK).

érzékenységet, aminek gyümölcse és gyökere a belső töredelem. A belső töredelem az egész életet új irányba tereli.”³

Lelkipásztori éveim során azt tapasztaltam, hogy ha egy ember valamiért válságba kerül, akkor nagyon nehéz mellette kitartani és segíteni, de nehéz látni azt is miként vergődik. A sok mélységes belső szenvedésnek azonban többrétegű hozama is van – ez a másik oldal, s ezek közül a legszembetűnőbb a hit útján való elmélyülés. Több ünnepi keresztényből lett mára igen öntudatos hívő ember. Bennük a külsődleges vallásgyakorlatból mára belső, mélyen meggyőződéses hit alakult ki, és Krisztussal személyes kapcsolatban élnek. Ezt látni, tapasztalni, ezekkel az emberekkel találkozni óriási örömet jelent számomra minden alkalommal.

A mai helyzet

Manapság nagyon nagy a spirituális éhség, s leginkább azért, mert a világ és benne az ember is krízisben van. A könyvstandok roskadásig megrakott polcai tele vannak mindenféle úgynevezett spirituális élményt vagy a lelkünkben zajló folyamatok könnyű kezelését leíró könyvekkel. Az emberek pedig vásárolják és falják ezeket a könyveket. Mindez arra is utal, hogy sokan olcsó és gyors élményeket vadásznak; instant vallásos belső élményt, „megvilágosodást” keresnek. Azt gondolom, hogy amíg sok katolikus ember a könyvek és zűrzavaros eszmék forgatagában egyszerre hisz az újjászületésben és a feltámadásban, addig mi, Isten szolgálói néha nem vesszük tudomásul a valóságot. S ha igen, nem kezeljük hatékonyan. Azt gondolom, hogy ezzel egyre inkább tisztában kell lennünk, válaszokat kell adnunk, meg kell tudnunk hallgatni a mai embert a mai problémáival, és akkor az örök igazságokat úgy tudjuk hirdetni, hogy Krisztussal, az élő személlyel való kapcsolat ápolását is lehetővé tehetjük azoknak, akik ránk vannak

³ <http://pestiferences.ofm.hu/irasok/publika/0218tanitas0.html> (2012.09.19.)

bízva. Nemcsak tanító, hanem fejlődő, egymást meghallgató egyházban hiszek.

Mostani pápánk bíborosként 2005-ben az egyik könyvében a következőket fogalmazza meg: „Ebben a történelmi órában leginkább olyan emberekre van szükségünk, akik megvilágosult és megélt hitük által hihetővé teszik Istent ebben a világban. A keresztények negatív tanúságtétele, akik beszéltek Istenről, de ellenére éltek elhomályosította Isten képét és kaput nyitott a hitetlenségnek. Olyan emberekre van szükségünk, akik egyenesen Istenre tekintenek és tőle tanulják az igaz emberséget. Olyan emberekre van szükségünk, akiknek értelmét megvilágosítja Isten fénye, s akiknek Isten megnyitja a szívét oly módon, hogy az értelmük szólni tud mások értelméhez és a szívük meg tud nyílni mások szíve felé. Csak Istentől megérintett emberek⁴ által tud visszatérni Isten az emberek közé. Olyan emberekre van szükségünk, mint Nursiai Szent Benedek, aki a széthúzás és hanyatlás idején elmerült a legnagyobb magányba, s mindazon tisztulás után, melyeken át kellett mennie, visszatért a fényre és megalapította Montecassinóban a hegyen épült várost; a hegyen, mely romokkal volt tele, de szolgáltatatta az erőt is, melyből egy új világ született...”⁵ Szent Benedekhez hasonlóan mindannyian át kell mennünk a saját tisztulásunkon, hogy a krízisben lévő Európai Unió hitben érett és felnőtt tagjai lehessünk. Olyan emberekké kell válnunk, amilyenre a mai kornak szüksége van.⁶

A krízis veszély és/vagy esély!?

Az egyik plébános mondta, hogy „a krízist szemlélhetjük úgy is, hogy: halál a feltámadás fényében.” Azt gondolom, hogy Isten szolgálainak Jézust követve, az Ő halálát mindig a feltámadásban kell szemlélnünk és hirdetnünk. A saját életünk „halálait” is az újraéledés távlatában kell értelmeznünk. Gyak-

⁴ Guido Kreppold: „Csak az változik, aki hagyja magát megérinteni.”

⁵ J. RATZINGER, *Benedek Európája a kultúrák válságában*, Budapest 2005, 53–54.

⁶ Vö. RATZINGER, 54.

ran szükségünk van a krízis, a nehézség, a bezártság megéléséhez ahhoz, hogy eljussunk saját mélységeinkbe és rátaláljunk arra a válaszra, ami megértéshez vezet. „A megváltás útja a legtöbb embernél csupán valamilyen nehéz élethelyzetben kezdődik, amelyet a Szentírás szimbolikusan az egyiptomi kivonulással, a Vörös-tengeren és a sivatagon való átvonulással ábrázol. Az életkrízis feloldása magában hordozza annak a lehetőségét, hogy közel kerüljünk az egyházi berkekben legfontosabb gondhoz, az érzelmek disszonanciájához; ezek ugyanis nem irányíthatóak közvetlenül értelemmel és akarattal, hanem a saját törvényszerűségeiket követik, akár a vizesés. A válságban szenvedő emberekkel kialakított gyógyító kapcsolatban lehetővé válik, hogy az érzelmeknek szabadító, nyugtató és hordozó folyómedret alakítsunk ki, és újból helyreállítsuk az értelem és az érzelem egységét. Még a jámborság és az evilági valóság közti belső megosztottság feloldása is sikerülhet, mely a legfőbb oka a gyógyulásra irányuló felszólítás eredménytelenségének. Ha elfogadjuk a fájdalmat és úrrá leszünk rajta, megváltozik a hithez való viszony: a mindennapok világának mellékes kérdéséből fő szemponttá válik, fontosabbá, mint bármilyen jó szándékú tevékenység.”⁷

Egyik fő célom, hogy felhívjam a figyelmet arra az óriási teherre, ami egy válságban az emberre nehezedik. Ugyanakkor lekipásztori törekvésem, hogy keressem az utakat, miként segíthetek a hozzám forduló, krízisben lévő embernek, hogy az feldolgozza, átélje, beépítse és a hitben való fejlődés útjába állítsa ennek az állapotnak a hozadékait. A jezsuita lelkiség nagyon közel áll hozzám. Azt is tapasztaltam, hogy a lelkivezetésben az egyik legjobban felkészült szerzetesrend. A 34. általános rendgyűlésük határozatainak 104-es pontjában a következőket találjuk: „Minden jezsuita elsősorban önmagában találja magát szembe a hitetlenségre való indíttatással; csak akkor

⁷ G. KREPPOLD, *A válságok – életünk fordulópontjai*, Pannonhalma 2006, 35.

leszünk képesek másoknak Isten valóságáról beszélni, ha foglalkozunk ezzel a bennünk lévő dimenzióval.” Azt gondolom ez ugyanúgy érvényes ránk lelkipásztorokra, akik Isten valóságáról beszélünk és a hívek lelki kísérése ránk van bízva. Csak akkor tudunk egyre hitelesebben ott lenni embertársaink mellett, ha saját éltünk tudatos részébe beengedjük lelkünk „hitetlen” dimenzióit is.

„A népi szokásokat, az archaikus társadalmak emberének rítusait, mítoszait olvasva megfigyelhetjük, hogy a mitologikus gondolkodású ember nagy figyelmet fordít az élet váltófázisaira. Mintha megtapasztalta volna, hogy a változást egy sajátos lélektani tér veszi körül, amelyben az ember különös élményeket él meg. Az archaikus társadalom tagjai együttesen készültek fel ezek átélésére, önmaguk védelmére...

Az átmeneti időszakokat, életünk váltófázisait, válságait mi is hasonlóan éljük át, mint az archaikus társadalmak tagjai. A rítusok, mítoszok, beavatások intézményes rendszere azonban nálunk már visszafejlődött. Az ember sok tekintetben magára marad a változást kísérő szorongásaiban, félelmeiben, kríziseiben. A rítusok helyett rítustöredékek maradtak, a mítoszok szerepét hiedelmek váltották fel. Az egyénnek egyedül kell megformálnia saját individuális világképét, belső filozófiáját, lelki munkamódjait, melyek lelki életének irányítói lesznek.”⁸

Akinek krízis van az életében, elkezdi foglalkozni a belső dolgaival, sőt szerintem – ilyen formában – szükséges is a válság, hogy kintről menjünk befele és a lelkünket is „dédelgeszük” kissé.⁹ Egyébiránt az élet nagy kérdéseire amúgy sem egy

⁸ T. BAKÓ, *Utak és ösvények*, Budapest 2004, 35.

⁹ „Az ember szíve nehéz és megkérgesedett. Istennek az emberbe új szívet kell adnia. A megtérés elsősorban Isten kegyelmének műve, aki megteszi, hogy a szívünk visszatér Óhoz: »Téríts magadhoz minket, Uram, és mi megtérünk« (Siral 5,21). Isten adja nekünk az erőt, hogy újra tudjunk kezdeni. Amikor a szívünk fölfedezi Isten szeretetének nagyságát, megrendül a bűn szörnyiségétől és súlyától, és kezd félni attól, hogy bűnnel meg-

elméleti válasz van, hanem miután nagyon sokat kérdeztük mi magunk az Életet és háborogtunk ellene, a krízisben az Élet kérdez minket. És itt már csak megváltozott belső hozzáállással lehet válaszolni, mintegy másképp látva mindent, ami korábban volt.

Tudjuk, hogy Isten gondunkat viseli, megad minden lehetőséget, hogy munkánkban kiteljesedjünk, személyes életünkben pedig beteljesedjünk, mégis azt gondolom, hogy nagyon oda kell figyelni önmagunk védelmére, és keresni kell azokat a megküzdési stratégiákat, amelyek átsegítenek az ilyen fázisokon. A hívő ember nagyon könnyen tapasztalhatja mások vagy a lelkipásztor részéről, hogy ebben az állapotban olcsó válaszokkal kiszolgálják, de nem akarnak vagy inkább nem tudnak mellettük állni. Ez érthető is elméletileg, hisz valakivel együtt szenvedni, hordozni óriási terheit sok mindenre szükség van. Az viszont világos, hogy ha egy válságos helyzetben levő embert magára hagyunk, akkor keserőségében eltávolodhat mind a hivatalos egyháztól, mind pedig Istentől. Márpedig ha saját életünk kríziseivel nem tudunk mit kezdeni, nem tudunk segítséget kérni, akkor elég nagy kihívás másokéval együtt érezni; értő és érző figyelemmel jelen lenni számára.

A krízisről általában

A krízis nem betegség, de okozhat betegséget! Életünkben többször élünk át válságot, ami nagy hatással lehet személyes fejlődésünk és kapcsolataink alakulására. Veszély és esély is egyben, amikor nagy változás megy végbe egy ember életében. Amikor új eseményekkel találkozunk, adva van a lehetőség és a kockázat is, rajtunk múlik, hogy melyiket fogadjuk be. Nem tudunk felkészülni arra a változásra, ami a fejlődésünket és szerepeink megváltozását vonja maga után. Több szempontból

bántsa Istent és elszakadjon Tőle. Az emberi szív megtér, ha föltekint arra, akit bűneink keresztülszúrtak.” KEK 1432.

értelmezhető ez a változás, de alapvetően azt mondhatjuk, hogy a bio-pszicho-szociális dimenzió túl van egy spirituális aspektusa is.¹⁰ „Antonovszky (1987) szalutogenetikus modelljében a három elem, az érthetőség (ami történik, annak értelme lesz, és remélhető eseményként tűnik fel a személy életében); a kezelhetőség (a szükséges erőforrások rendelkezésére állása, vagy bizalom ezek megszerzéséhez); és a jelentésteliség (az életnek értelme van, érdemes elköteleződni, és megfelelni a kihívásoknak) véleményünk szerint az emberi lét spirituális vetületének egyik lehetséges megfogalmazása.”¹¹

A jelentésteliség mind módszertani, mind egzisztenciális síkon alapvető a hívő ember életében. Az Istent kereső, az ő akaratát kutató ember elindul a hit útján. Élete folyamán tudja, és valahol mélyen érzi és tudja egész életében, hogy Isten nem véletlenül „engedi meg” a különféle krízishelyzeteket. Egzisztenciális síkon pedig transzcendálja helyzetét.¹² Így tehát a krízis a hívő ember számára egy lehetséges halál, ami a feltámadás fényében történik. Bár nehéz, sötét és értékvesztéssel jár, mégis bevilágítja a feltámadás hajnalhasadását.

Lindemann volt az, aki többek között foglalkozott a koreai háború (1950–1953) túlélőivel és tanulmányt írt *Az akut gyász szimptomatológiája és kezelése* címmel – ebben a tanulmányban volt először írásban megfogalmazva az érzelmi krízis. Ezt az elindított gondolatot továbbfejlesztették. Harminc évre rá Caplan egy modellbe foglalta a krízisállapot alapelveit. A legelterjedtebb meghatározás tőle származik, miszerint krízisállapotról akkor beszélhetünk, illetve „akkor alakul ki, amikor 1. a személy kénytelen a lélektani egyensúlyát veszélyeztető – sokszor váratlan, elsősorban külső – körülményekkel szembenéz-

¹⁰ Vö. J. CSÜRKE, *A lótszevő eszmélése (Krízis és önmeghalás)*, Budapest 2011, 110–114.

¹¹ CSÜRKE, 115.

¹² „A lélektani krízis, mint határhelyzet értelmezhető tehát úgy is, mint ébredés: a létfeljítés és a felfedő lét létmódja közötti transzcendálás transzcendens fakultása” (CSÜRKE, 135).

ni; 2. ezek fenyegető közelsége mindennél fontosabbá válik számára; 3. e helyzet szokásos problémamegoldó eszközeivel, energiáival sem elkerülni, sem megoldani nem tudja.

Sifneos (1972) az érzelmi krízist olyan feszült, fájdalmas állapotként határozza meg, amelyben mind a jobb, mind a rosszabb irányba fordulás lehetséges. Ez az állapot törvényszerűen valamilyen kockázatos életeseményt követ, amely az érintett, előzőleg lelkileg egészséges személyben megteremti az érzelmi krízis lehetőségét.”¹³

Előidéző események lehetnek: életváltozások, házassági válságok, munkanélküliség, egy családtag vagy közeli barát halála valamint az általuk kiváltott megterhelés.

Különböző időtartama és szakaszai létezhetnek a válságnak: van, aki 6-8 hétről beszél; Hirschowitz felosztja: kiváltó hatás (órák), majd megrettenés és a nyugtalanság szakasza következik (néhány nap), ezt követi az alkalmazkodás időszaka (heteket vesz igénybe), s végül (néhány hónap alatt) helyreáll az egyensúly.

Erikson (1963) nyomán megkülönböztetünk fejlődési válságot, mely a hosszabb és a differenciáltabb identitást szolgálja, valamint akcidentális (esetleges) kríziseket, melyeket egy-egy életesemény válthat ki. A hit szempontjából mindkettő megfontolandó, amikor fiatalokkal és felnőttekkel is dolgozunk.¹⁴

Súlyos krízisből felépülni kicsit olyan, mint új lehetőséget, életet, esélyt kapni. Ezzel érdemes értően gazdálkodni, a válság rejtett üzenetét megfejtve és a tanulságokat kreatívan levonva. Ha a krízis pozitív hatásait keressük, mindenképp meg kell említenünk, hogy ha kimozdít a korábbi egyensúlyi állapotunkból és egy új egyensúlyi állapot lehetőségét kínálja fel, akkor kreatív hatást gyakorol az ember lelkére, kibontja azt és az isteni gondviselés talajára állítja. A fokozott figyelem tehát a

¹³ T. BAKÓ, *Verem mélyén*, Budapest 2004, 22.

¹⁴ Vö. BAKÓ, 22–24.

lelkipásztorok részéről indokolt. Azt is lehet tapasztalni, hogy a szekták ilyenkor „kapcsolják” le az embereket és annyira bekebelezik, hogy lehetetlen lesz kilépni.

Mi jellemzi a krízisben lévő embert?

„A kríziseket nem lehet kikerülni, az egyént képessé lehet tenni az aktuális helyzet hatékony leküzdésére. A megelőzés során a jellembeli pszichés működésben kell javulást elérni, a megoldáshoz vezető lépéseket kell megtalálni. Nem az előzmények feltárása a fontos, tehát nincs szükség speciális pszichológiai ismeretekre.”¹⁵ Ez a mondat jogosított fel engem arra, hogy behatóbban foglalkozzam a kérdéssel, s bár tényleg nincsenek speciális lélektani ismereteim, úgy gondolom, hogy a XXI. század annyira krízises minden szempontból, hogy alapvető dolgokkal meg kell ismerkednem, tudnom kell, hogy segíteni tudjak.

A krízisben lévő emberre általánosan jellemző:

- figyelme leginkább a problémára irányul (a „nagy” problémán belül is annak valamely apró részletére). Ezt csőlátásnak is nevezzük, mert teljesen beszűkülve nem tud mást észrevenni.
- furcsa benyomást kelt, olyan emberét, aki a krízishelyzeten, annak magyarázatán, megoldásán tűnődik, ugyanakkor szorongások, félelmek, belső zűrzavar kínozzák;
- érzelmi reakcióit csak nagyon kis mértékben képes kézben tartani, kontrollálni; nagyon impulzív;
- mindennapi tevékenységének határfoka alacsony;
- az emberekhez fűződő kapcsolata megváltozik, másokat annak függvényében ítél meg, hogy kap-e tőlük segítséget vagy sem;
- a tájékozódó attitűdök rendszere összeomlik, nincs önmagára vonatkozó jövőképe;

¹⁵ E. ALBERT-LŐRINCZ, *A drogfogyasztás prevenciója*, Kolozsvár 2009, 50.

– szétszórt; sok mindent tud a problémáról, de ismereteit nem tudja rendszerezni, átgondolni.¹⁶

A krízisekben veszteségeket élünk át. Sajnos nem tudjuk, mit kezdjünk a krízisek okozta veszteségeinkkel, hajlamosak vagyunk az intenzív fájdalmat is félremagyarázni. Manapság igen kevés lehetőség adódik, arra, hogy a gyász folyamatán segítsünk. Ennek egyik veszélye, hogy a veszteségek feldolgozatlan gyásza egymásra rakodik és nyomasztóan hat ránk.¹⁷ A veszteségből kigyógyulni orvosi kezelés, de önálló munka is kell¹⁸. Ha megcsönkítanak, akkor el kell gyászolni a szerv elvesztését, a megsebzett öntudatot, önbizalmat, ént, hisz a lélek is érzi a „hiányt”. A gyázmunka az emberi individuációs folyamatban alapvető feladat. Aki a veszteséget nem gyászolja meg kellőképpen depresszív és pszichoszomatikus megbetegedéseknek teheti ki magát. A híveink mély gyászában sem tudunk igen sokszor segíteni, valamilyen okos gondolattal vagy imával útjukra engedjük. Itt is fejlődhetünk, megtanulva a gyász fázisait, a segítségnyújtás lehetőségeit és a veszteségek kezelésének módszereit.

A krízisben nem szabad dönteni!

A krízis egy válság, olyan senki földje, amelyben valami megszűnik, de még nem kezdődött el valami új. A krízisben lévő személy fenyegetettséget, kilátástalanságot, tehetetlenséget él meg. Mit szoktunk tenni a krízishelyzetben? Pánik, sírás, keresés stb. Ekkor tanulja meg az ember, hogy nincs olyan állapot az életben, amelynek ne lenne valamikor vége. Egyszer

¹⁶ Vö. BAKÓ, 24.

¹⁷ Vö. W. J. JAMES – R. FRIDMANN, *Gyógyulás a gyászból*, Budapest 2011, 44–46.

¹⁸ A mai gyógyszeripar sikeres ága a pszichotrop gyógyszerek, s ezzel egyidejűleg látható, hogy nem szükséges az aktív lélektani belső munka, mert a szorongásmentes állapot a gyógyszerek által megvásárolható, elérhető.

minden véget ér. Kitartásra és az állapotban való megmaradásra van szükség. Krízis helyzetben gyakran döntenünk akarunk, ez nem jó. Krízishelyzetben a korábban használt sémáim, eljárásaim nem működnek, ezért egyre nehezebb egyik napról a másikra élni. Honnan kaphatok segítséget? Ki és mi segíthet? Család, barát, testvér, hit, pozitív szemléletű emberek társasága. A krízis egyik igen jelentős pozitív hozadéka a folyamatos belső munka. Azt hiszem, hogy ebben növekednünk kell.

Megküzdési stratégiák

Egy kérdőíves vizsgálat 1998 és 1995 között, melyet Pergamen, Park és Brant végeztek azzal a céllal történt, hogy a vallás milyen módon és hatékonysággal jelenhet meg a megoldásban. Öt csoportba osztották ezeket a stratégiákat, ezeken belül pedig megkülönböztettek pozitív, a megbirkózást elősegítő és negatív a helyzet kimenetelét hátráltató módokat.

1. *Lelki megküzdés;*

- pozitív: a támaszkeresés Istenben, aki szeret és gondoskodik rólam
- negatív az Istennel szembeni negatív érzések hangoztatása, aki elhagyott és hogyan engedheti meg ezt a helyzetet.

2. *Közösségi megküzdés;*

- pozitív: a támaszkeresés a vallásos közösség tagjainál
- negatív: az elégedetlenkedés a közösséggel, az egyház képviselőivel szemben

3. *Vallásos értelemadás, átkeretezés;*

- pozitív: ha az a bizonyos személy Isten szeretetét, akaratát (irányítását) fedezi fel az eseményekben
- negatív: ha büntetést, Isten elmarasztalását látja benne bűnei miatt.

4. *Cselekvő stratégia*

- pozitív: együttműködésre törekszik Istennel, keresi a Szentlélek útmutatását

Nem lehet határozottan állítani, hogy negatív vagy pozitív a személyes felelősség, túlzott hangsúlyozása az egyén aktív szerepének; ha teljesen Istentől várjuk a megoldást, vagy csodát kér. „Érdekes összefüggés, hogy azok a vallásos megküzdési módok, melyek a megküzdésben Istennel való személyes kapcsolatot hangsúlyozzák, a vallásos megküzdés területén kívül is az aktív problémamegoldással és a pozitívumokra való koncentrálással járnak együtt.”¹⁹

5. Vallási rituálékon való részvétel;

A pozitív stratégia gyakrabban jelenik meg itt, de az eredmények nagyon függnnek attól, hogy milyen felekezet, milyen rituáléját vesszük figyelembe.²⁰

Kézdy Anikó írja: „Véleményem szerint mind az általános, mind a vallásos megküzdési stratégiák esetében az egyik legfontosabb jellegzetesség, hogy a megküzdési repertoár változtatható, bővíthető, maguk a stratégiák tanulhatók, taníthatók; ezáltal lehetőség nyílik a krízissel való megküzdés esélyének növelésére. (...) kiemelném, hogy a vallásos megküzdési stratégiák jelentésvilága olyan terület, amely mind lelkipásztori, mind pszichológiai oldalról megközelíthető, a krízisben lévők segítésekor tehát mindkét szakterület felől lehetőségünk van a beavatkozásra.”²¹

Úgy gondolom, hogy még a legsúlyosabb krízisből is fel lehet állni; szebb, lelkileg gazdagabb, differenciáltabb, küzdőbb emberként, csak kitartásra és valamennyi bizalmi alapra, hitre van szükségünk. Léteznek emberek, akiket egy-egy tragédia átélése vitt rá közösséget, társadalmat jobbtó tevékenységre, kiemelkedő tettekre.

¹⁹ A. KÉZDY, *Krízisek és vallásosság*. In: *Hit és élet a felnőttkor küszöbén*, Budapest 2006, 81.

²⁰ Vö. KÉZDY, 78–82.

²¹ Uo. 82.

Krízis – hit – metanoia

Jung mondja, hogy a léleknek megvan azon alapvető képessége, hogy észlelje Isten közelségét. Szintén Jung mondja azt is, hogy az élet első fele a külső kibontakozás ideje, a második fele a lelki átélésé, a belső növekedésé. Eszerint igazi megtérés, az értékek interiorizálása, a belső kitágulása, pszichológiailag körülbelül a 30-as évektől képzelhető el. Nézzünk néhány példát: Szent Ágoston 387-ben harminchárom évesen tért meg, de ezt egy óriási krízis előzte meg, amiben benne volt barátja halála (veszteség), kiábrándulásai, állandó keresései, bűnei, stb. Hihetetlenül örökíti meg egész krízises időszakát és megtérését a vallomásaiban, ami a Biblia után a legtöbbet kiadott könyvek közé sorolható. Loyolai Szent Ignác 1491-ben harmincévesen szakított korábbi életével, sok gyötrődése és krízise Montserraton még az öngyilkosság közelébe is elsodorta. És a tapasztalatait oly formában örökítette meg a lelki-gyakorlatos könyvében, hogy mind a mai napig óriási kincsünk. Blaise Pascal 1623-ban megtérésekor harmincegy éves volt. John Henry Newman 1801-ben negyvenéves korában katolizált, majd pap, később bíboros lett. Teréz Anya 1910-ben harminchat évesen tanári pályájáról a nyomornegyedek fele fordult, majd rendet alapított. Róla írják le, hogy élete utolsó 40 évében hitkrízisben élt.

Folytathatnánk a sort, de elég annyit megértenünk, hogy az emberi személyiség normális velejárója a krízis; képesek vagyunk mi is a magunk helyén eljutni és másokat is segíteni az integrációra, az életben elérhető érettség és a teljesség fokára, hogy az Istennel való kapcsolatunk a lehető legszemélyesebb legyen, és hitünk folyamatosan fejlődjön.

Életünk alapja a hit, de ezért a hitért nap-nap után keményen meg kell küzdenünk. A hit aprócska mécses, melyet óriási sötét vesz körül. Mivel ezt a mécseszt a Szentlélek olaja táplálja nem alszik ki, bármily nagy is a sötétség. Origenész mondta: „A sötétségnek minden fénytől távolinak kell lennie,

hogy azt hitesse el velünk: képes a fényt kioltani. Amikor ugyanis a sötétség a fényforráshoz közeledik, eltűnik és fénnyé változik.” A sötétség hatására mégis a hit számos konfliktusa alakul ki, ezért ezek feloldásán kell dolgoznunk magunkon és mások megoldási kísérleteiben is hatékonyan részt kell vennünk.²² „Való igaz, tévednénk, ha úgy képzelnénk, hogy a hit útja a tiszta és zavartalan fejlődés lineáris folyamata. Mivel a hit életünkhöz van kötve annak minden magasságával és mélységével együtt, mindig újból visszaesünk, de ezek a visszaesések újrakezdsre köteleznek. Minden életkornak meg kell találni a maga érettségét a megfelelő éretlenségbe való visszaesés árán. Ennek ellenére elmondhatjuk, hogy a hit élete egyidejűleg a hit bizonyosságának a növekedése is: valósága megérint bennünket és a hívő élet tapasztalata biztosít arról, hogy Jézus valóban a világ Üdvözítője.”²³

Azt gondolom, hogy kríziseink feloldják valamiféleképpen elszigeteltségünket, lebontják a barikádokat, meglátjuk nagyon elevenen, mi gátolja lelkünkben a kegyelem működését. A föloldást talán fölszabadításnak is mondhatjuk, hiszen gátak bomlanak le, gubancok bogozódnak ki, sebek gyógyulnak be és egyre nagyobb szabadság lesz. Lelki energiák szabadulnak fel, melyek az Isten irányába való elmozdulásban segítenek. A kegyelem ott tud működni, ahol szabadság van, a lélek útján való előrehaladáshoz fontos, hogy egyre több szabadság legyen az életben.²⁴ „A kitarult „én” egy nagyobb, új „én”-ben találja meg önmagát. Pál ezt a folyamatot, mellyel az első én feloldódik és újraébred egy nagyobb „én”-ben, úgy írja le, mint „újjászületést”. Ebben az új „én”-ben, melybe a megszabadító hit merít el, nemcsak azt fedezem föl, hogy Jézussal egyesültem, hanem azt is, hogy egyesültem mindazokkal, akik ugyanezt az utat végigjárták. Más szavakkal a hit szükségszerűen egyházi aktus; az Egyház „mi”-jében él és mozog, amiatt, hogy

²² Vö. P. NEMESHEGYI, *A hit konfliktusai*, In. *A hitről*, Budapest 2000, 55.

²³ RATZINGER, 110.

²⁴ Nemes Ödön SJ. szavai alapján.

egy valósággá tesz bennünket Jézus Krisztus én-közösségével. Ebben az új alanyban leomlik a köztem és a többiek közötti fal – az a fal, mely elválasztja az én szubjektivitásomat a külvilágtól és hozzáférhetetlenné tesz –, a köztem és a lét mélye közötti fal. Ebben az új alanyban Jézus kortársává leszek, és enyém az Egyház minden tapasztalata; saját tapasztalataimmá válnak.”²⁵

Természetesen ez az új születés nem egy pillanat műve, hanem végig tart egész életem útján.²⁶ Ami most lényeges, hogy nem építhetem föl az én személyes hitemet egy Jézussal folytatott magándialógusban. A hit ebben a „mi”-ben él, vagy valójában nem él. A hit és az élet, az igazság és az élet, az „én” és a „mi” egymástól el nem választhatóak. (...)

A megtérés mindig egy fordulópont. Sokszor azt gondoljuk, hogy elég egy akaratilag elhatározás, vagy a szentgyónásból való érzelmi megindultság. Az a szemlélet az egyházban, hogy a megtérés valami lemondás, áldozatvállalással érhető el nagyon elterjedt és háttérben szorult az önismereti lehetőség, hogy a megtérés ne valami ránk erőltetett külső dolog legyen, hanem teljes belső átalakulás. A világ azonban abba az irányba megy, hogy nagyon nagy a spirituális éhség, és egyre több ember kerül krízisbe. Ezért fontos a megtérésnek erre a részére fókuszálnunk.

„A befelé figyelés a problémák megoldásának az útja, ez az, amit a Szentírás megtérésnek (metanoia) hív. Az első lépés nem a hősies vezeklés, hanem a belső megérintettség elfogadása. A tékozló fiú történetében ez áll: „Akkor magába szállva így bánkódott: hány béres dúskál ennivalóban atyám házában, én pedig itt éhen veszek!” (Lk 15,17) Ez azt jelenti, hogy

²⁵ RATZINGER, 113–114.

²⁶ Ezért szerencsés az olasz kifejezés *cammino spirituale*. És amikor elbúcsúznak a hívő emberek egymástól, azt mondják egymásnak *Buon cammino!*

szembenéz a helyzettel, hagyja hogy a belső meghasonlottság kifejtse hatását, s az ösztönzi hazatérésre.”²⁷

„A megtérésben, ahogy nevezni szoktuk, a személyiség átrendeződik, az én központúság csökken, átalakul. Az én megtapasztalja a nála nagyobb erőket, és igent mond rájuk. Kialakul egy új, sokkal hitelesebb istenképzet, miközben a személyiségünkben már rengeteg emléke és lenyomata van a régi állapotnak. Akármennyire is újjászülettünk, ez a lenyomat és régi emlék képes lehet visszazippantani bennünket, hogy úgy éljünk, ahogy eddig, és a személyiség visszazökkenjen a régi egyensúlyába.”²⁸

„Sokan, akiket sehogy sem lehet megtéríteni, azt képzelik, hogy a megtért emberben máról holnapra okvetlenül megszületik az úgynevezett »új ember«; és ha ezt nem lelik fel abban a teljes újszerűségben, amit hozzánemértésükben kívánnak és követelnek, egyszerűen letagadják a megtérés igazságát vagy alaposságát. Ágostonnak a híres megtértnek a példája igazán kijózaníthatná őket. A megtérés bármely gyökeres is, nem írhatja ki belőlünk a velünk született természetet, a régi embert. Átalakítja, megnyesegeti, átszellemíti, de nem semmisíti meg.”²⁹

Amikor krízisbe kerülünk, akkor mindent megpróbálunk. A hívő ember életében ilyenkor az ima is felmerül, mint lehetőség. Sajnos manapság a legtöbb ember menekül vagy munkába vagy más tevékenységbe, felpörög és könnyen ki is éghet, és ez is vezethet krízishez. Az ima viszont visszavezet a realitásba, látni tudom azt, ami éppen van. És kérhetem folyamatosan a kegyelemet, hogy Isten mutassa meg, éppen hol tartok mindig mutatja, hol tartasz az úton Isten felé.

Egyházunk gyakorlatában nagyon erős a lemondás, az önmehtagadás mint lehetőség, ha probléma van, ha olyan oldalunkat fedezzük fel, mely nem túl „keresztényi”. Van azon-

²⁷ KREPPOLD, 23–24.

²⁸ F. PÁL, *Természetes spiritualitás*, Budapest 2011, 184.

²⁹ G. PAPPINI, *Szent Ágoston*, Budapest é.n, 210–211.

ban másik út is. Én erre szeretném felhívni a figyelmet. Az érzések útja. A legtöbb ember csak annyit mond: jó érzése vagy rossz érzése van. Való igaz az is, hogy az érzelmi nevelés társadalmunkban háttérbe szorult s ezért, ha nincs a belső állapotunkra vonatkozó szókincsünk, vagy szegényes akkor nem tudjuk megfogalmazni, kifogalmazni azt, ami bennünk történik. Ez viszont igen lényeges lenne, mert az érzéseink sem nem jók, sem nem rosszak. Az érzéseink vannak; el lehet nyomni, le lehet tagadni, lehet háíritani, lehet viszont felismerni és kimondani is. Lelkünkben nincs idő, múlt jelen jövő. Ha nem hozzuk ki onnan érzéseinket, akkor elárasztanak bennünket és azt sejtetik, mintha örökre így maradnánk. A másik lényeges dolog, hogy érzéseink által jutunk lelkünk mélyéhez. Sok ember hosszú távon ámítja magát és élete igazságával nem akar szembesülni. Az évek múlásával azonban a testük kezdi jelezni valamilyen formában, hogy a lélekben gond van. Ha életünk teljes igazságát próbáljuk felfedezni, akkor a krízis jó lehetőségnek bizonyul, ekkor ugyanis feltör minden érzés, s bár sötét az állapot, mégis kényszerít, hogy fogalakozzunk azzal, aki éppen vagyunk. A megtérés ilyen formában tehát mélyről jövő, és nem kívülről ránk „eröltetett”. Következésképpen tartósabb, hatékonyabb és mélyebb. Hogy a lelki élet útján valóban járni és haladni tudjunk, ahhoz szükséges önmagunk ismerete és még fontosabb Isten ismerete. Minden fejlődés és elmélyülés innen kezdődik. Sokunk életében tehát föltétlenül szükséges, hogy összetörjön az önmagunkról és Istenről alkotott téves képzet, hogy elinduljon az igazi fejlődés. Ilyenkor ugyanis képesek vagyunk megkérdőjelezni énképünket, istenképünket, sőt akár egyházképünket is. S mindez minket elvezet az alázatra és a türelemre. E kettőnek ugyanis olyan rejtélyes távlata van, melyben a szenvedés megoldatlan konfliktusa is feloldódik, és minden paradoxon elsimul.

Minden ember lelkének hatalmas alkotóereje van. Tapasztalatból tudom, hogy nincs az a mély állapot, az annyira összetört lélek, mely ne tudna „felállni”, ne tudna új utakat keresni,

ne tudna újjáalakulva integráltabb belső békéjét újból megtalálni. „Ha válságba jutottunk, ismételten mondjuk el magunknak, hogy van önünknek olyan oldala is, mely többet tud és többre képes, mint amit kis, bezárkózott, elbizonytalanodott és összekavarodott önünkkel jelenleg meg tudunk valósítani.”³⁰

Közelebb jutni érzéseinkhez azt jelenti, hogy közelíteni lelkünk mélyéhez is; elég sok esélyünk van ámítani magunkat, de aki az élete teljes és valóságos igazságát kívánja meglátni, annak meg kell tanulnia belső folyamatait, kimondani, értelmezni, sőt még álmaival is jól kell gazdálkodni, mert ezek mind a belső valóságot tükrözik. És persze engedjük megkérdőjelezni énképünket! A lélek ösztönzéseket ad, új utakat mutat lehetőségként, ötleteket ad, csak meg kell tanulni rá figyelni. A tudatalatti tanácsai és útmutatásai attól különböznek más ember által adott tanácstól, hogy ez tényleg hozzánk szól, és megvalósítható.³¹

A válság azért jelenthet esélyt, mert kényszerít, hogy a rendelkezésünkre álló erőt és lehetőségeket egy pontra összpontosítsuk. Az összpontosítás szó szerint a személyiség középpontjába visz, minden más mellékes dolog háttérbe szorul.

A feltétlen erőfeszítés, amit a szenvedés, illetve a fenyegetettség kényszerít ki tekinthető a megújulásért, a személyes növekedésért és a lelki érésért fizetendő árnak. Idézhajjuk ebben az összefüggésben az egyháztörténet nagy alakjait és a sok névtelent, akiknek először megbotrántoztató, később megcsodált új élete azzal kezdődött, hogy szembenéztek belső nyomorukkal, hittek a bennünk növekvő ígéretes és teremtő erőkben, és megkockáztatták a feltétel nélküli erőbevetést. Jézus mondja Nikodémusnak: „Bizony, bizony mondom neked: aki nem születik újjá, az nem láthatja meg az Isten országát.” (Jn 3,3) A nagy szentek teljes mértékben átadták

³⁰ KREPPOLD, 25.

³¹ Vö. uo. 24–25.

magukat a belső történésnek, és türelmesen vártak, amíg az új megszületett bennünk. Átadni magunkat az átalakulás belső dinamikájának, ha kell annyira, hogy végül csak a belső személyiségmarad.

Megelőzés

A mai világban minden krízisben van: a család, az egyház, Európa, stb. A valóság az, hogy az ember van krízisben, kemény és gyors átalakulások vannak bennünk és körülöttünk. Már nem segít a régi hagyományos létmód, nincsenek rítusaink, nincsenek élő és értelmezhető hagyományaink. Néhány rítustörredéssel valahogy túléljük a mindennapokat. A helyzet viszont azt követeli, hogy új módon tanuljunk meg járni és állni a mai világban, új módon tegyünk tanúságot hitünkről és új szemlélettel álljunk a saját és mások élete mellett. A világegyházban is új módon próbáljuk kifejezni, megérteni hitünket, új evangelizációra van szükség stb. Ebben az útkeresésben a prevencióra nagyon sok hangsúlyt tudunk fektetni, mert közösségek, emberek, csoportok, gyerekek és fiatalok vannak ránk bízva. És valljuk meg őszintén, olyan dolgokkal is kell foglalkoznunk, amit nem kifejezetten a hit vagy az istenkapcsolat kérne. Azt gondolom, hogy ebben a helyzetben új módon kell látnunk a lehetőségeket.

1. Egészséges hitélet kialakítása

Nekünk nem tökéletesnek, hanem teljesnek kell lennünk. Aki teljes egész, az képes az arany középúton járni és tartósan tudja „fogadni” azt, amit az élet hoz. Az egészség megőrzése olyan eljárás, amellyel az ember az egészségi állapotának fokozott ellenőrzésére és jobbá tételére figyel.

Az egészségfogalom és egészségérték mai jelentéséből kell kiindulnunk. Az egészség ugyanis nemcsak a testi, lelki, szociális jólét állapota, hanem olyan dinamikus folyamat mely

egyensúlyra törekszik a test, a lélek, a szellem, és a környezet között. Ezért ideális egészség nem is létezhet, hiszen egy folyamatosan változó világhoz kell alkalmazkodási lehetőségeket megtalálni, képességeket kifejleszteni, célokat megvalósítani. Sajnos sokunk emberképe még mindig a test-lélek görög elképzelése, ily módon nehezen láthatjuk, hogy mennyire tudatosan rombolják az emberek szellemét különféle médiumokon keresztül.

„Képesé kell tenni az embereket, hogy egészséges életmódot folytassanak, hogy testi és lelki egészségüket megőrizték, ellenálló képességüket fokozzák.”³² Történhet direkt (egészségügy, igazságügy, oktatás, stb.) és indirekt formában (társadalompolitika, szociálpolitika, egyházpolitika). Ez utóbinál nagyon fontos szerepünk van.

A közvetlen megelőzésnél igen fontos a mentális egészség szolgálata: életvezetési készségek, kihívások kezelése, emocionális és spirituális jólét, kontrollézés erősítése. Két fő célja van: az egyéni megküzdő képesség növelése, a társas támogató közeg kialakítása.

Az általános jellegű elsődleges megelőzés célja a környezet megváltoztatása és az egyén problémamegoldó képességének az erősítése. Törekszik az erőforrások értékelésére, a helyzet javítására törvények, szabályok, irányítási minták és attitűdök megváltoztatása.³³

2. Támogató rendszerek

Melyek lehetnek a támogató rendszerek. Tudatosan kell építenünk a kapcsolati hálónkat. Törekednünk kell egészséges kapcsolatokat kialakítani, igazi mély barátokra szert tenni. Egy másik fontos tényező, hogy a felnőttésséggel járó személyiségvonásokat kell erősíteni. Ezekkel a lehetőségekkel tudjuk a megelőzést elérni, illetve felkészülni egy esetleges krízis foga-

³² ALBERT-LÖRINCZ, 41.

³³ Vö. uo. 42–43.

dására. Amióta a társadalom szerkezete megváltozott, nincsen vagy kevés olyan hagyomány, átmeneti rítus létezik, ami segítené végigvezetni egy embert „a köztes lét elveszettségén”³⁴, egyre inkább fontos a megelőzés és tudatosítás.

3. *Érzelmi érettségre nevelni híveinket*

Az a valóság, hogy érzelmi szókincsünk szegényes, nem tudjuk kifejezni, ami bennünk zajlik. Ezt hosszú évek tapasztalata mondatja velem. Meg lehet tanítani az embereket, hogy többféleképpen közölhetik mindazt, ami bennük zajlik. Ugyanakkor tudatosítani lehet, hogy az érzések gyakori kifejezésével kialakul egy belső, lelki „érzés-szókészlet”, mely a továbbiakban sokat segíthet. Az érzések kifejezése azért olyan fontos, mert az érzéseink belülről, mélyről rólunk beszélnek. Mennyire tudták ezt az első remeték, szerzetesek. Olyan műveket írtak, melyek ma is helytállóak.

4 „Erőforrásaink”

Vannak olyan erőforrásaink, amelyeket talán soha nem ismernénk fel, ha nem beszélünk róla, ha nem tudatosítanánk. A megelőzés egyik válfaja pontosan a problémamegoldó módszereink felismerése és alkalmazása lenne. Ennek leírásába a lélektan óriási munkákat fektetett bele, mi használhatnánk mindazt, amit elénk tár.

A másik dolog a lelki „izmaink” erősítése. Olyan gyakorlatok, helyzetek, akár lelkigyakorlatok, melyeken kierősíthetjük lelki képességeinket. Persze ide állandó lelki kísérő kell és komoly elszántság.

Megtanulhatjuk integrálni a fájdalmainkat a személyiségünkbe. Feltárhatjuk korábbi veszteségeinket, elgyászolhatjuk most, mivel korábban nem tettük meg. Szóba állhatunk önmagunkkal olyan módon, ahogyan talán sohasem tettük.

³⁴ Mírcea Eliade szavai.

Mindezek néhány szempont megvillantásai. De gondolkodásra készíthetnek, és kihívást adhatnak, hogy bátran induljunk el ezen az úton. Hiszen munkánk és személyes életünk megköveteli.

Következtetés és kitekintő javaslatok

Szeretnék néhány javaslatot tenni arra vonatkozóan, hogyan reflektáljunk a krízisben lévő emberekre, illetve hogyan profitáljunk a saját válságos időszakainkból.

- Úgy gondolom, a hit évében érdemes lenne új belátások és új megközelítési módok beiktatása lelkipásztori munkánkban különös tekintettel a személyes pasztorációra.

- A saját lelkipásztori tapasztalataim alapján azt látom, hogy nagyon kevés ember érett érzelmi szempontból a közösségeinkben. Érdemes lenne ebben segíteni híveinket, a családokat, közösségeket érzelmi érettségre vezetni, nevelni.

- Érdemes lenne az álmok értelmezésében elmélyülni. Nem az álmoskönyvek egyszerű és botcsinálta magyarázatára gondolok, hanem Jung felismeréseire és olyan általános szempontok ismeretére szert tenni, melyben saját életünk és mások tudatalatti üzeneteit meg tudjuk érteni és megvalósítási útjára ráállni.

- A lélektan óriásit fejlődött az utóbbi időben. Sok ember fejében mégis ez a tudomány vajmi keveset használható. Nagyon jó kezdeményezésnek találok Magyarországon a pszichológusok és teológusok évenkénti konferenciáját, amely már több mint tíz éve zajlik. Ezekből a kötetekből én is idézek munkámban. Érdekes lenne talán egy lelkinapon feldolgozni Kézdy Anikó cikkét (lásd a megküzdési stratégiáknál). Nagyon hasznosnak látnám, hogy a papok segédtudományként használják a lélektani ismereteket. Így igazán ott tudnánk lenni azok mellett, akik lelki problémákkal küzdenek, illetve, ha meghaladja

képességeinket a helyzete megfelelő pszichológushoz, pszichiáterhez tudnánk tovább irányítani.

- Az is egészen szükségesnek látszik, hogy mi lelkipásztorok az önismereti csoport valamilyen formáját elvégezzük. Ha az istenismeret és önismeret kézen fogva haladnak, ha az igazi alázat az önismeret egyre jobb elsajátítása, akkor ez a lehetőség véleményem szerint kihagyhatatlan.

- A gyász és a veszteség állandóan jelen van a saját életünkben és a ránk bízottak életében. Ennek ismerete, és az ilyen helyzetben lévő emberek kísérése is a munkánk része. Jó lenne erről egyre többet tanulni, módszereket kipróbálni, hogy adott helyzetben tényleg segíteni tudjunk.

- Dr. Magyar Balázs a leányvári intézet pszichiátere mondta, hogy a klasszikus zenét a papoknak kötelezően hallgatni kell. Szent Ágoston felfogása szerint a zene „nem egyéb, mint kalauz a misztikus fölemelkedésre.”³⁵ A zene és a költészet olyan nyelven beszél az ember belsejéről, melyet a szavak nem képesek kifejezésre juttatni, érdemes kiaknázni. Ugyanakkor a csend értékét, minőségét kel ismernünk és kell ajánlanunk. Ezek alapok ahhoz, hogy imaéletünk egyre személyesebb kapcsolat legyen Jézussal, és önmagunk mélységéből mindazt felismerjük és felhozzuk, ami ott zajlik.

- Különbőféle kifejezések magyarázata, újraértelmezése és átadása is fontos lehet. Az engesztelés, keresztény önmegvalósítás, az Isten akarata, az alázat és sok más kifejezés használatban van, de egyre inkább nem értjük, nem érezzük tartalmuk mélységét és üzenetük lényegét.

Nemrég hallottam, hogy az egyik paptestvér a krízisben lévő hívét azzal bocsátotta el, hogy itt én már csak imádkozni tudok. Azt mondjuk nagyon sokszor, hogy a hívő emberek közömbösek az egyházzal szemben. Ez érthető és elfogadható. De ha megfordítom a kérdést, azt kérdezhetem önmagunktól, vajon mi Isten szolgálai nem-e vagyunk az emberek problé-

³⁵ PAPPINI, 180.

máival szemben igenis nagyon sokszor közömbösek? Nem szeretnék válaszolni erre a kérdésre, de az a meglátásom, hogy egy vállrándítással vagy magyarázkodással nem hagyhatunk ott embereket, s közben azért mérgeledünk, hogy a szekták „elhalásszák”³⁶. Igenis akkor kell egy ember mellett elkötelezeten ott lennünk, ha problémája van. Nem lehetünk közömbösek. Hogy ezt egyre hatékonyabban és felelősségteljesen tudjuk megtenni, ahhoz önismeretben, alázatban, a szenvedés elhordozásában, különféle segédtudományok ismeretében egyre jobban el kell mélyülnünk. A mi életünk a mában zajlik, a ma általánosan krízisben lévő emberrel dolgozunk; Isten ma küld, és ma akar használni, ezért merjünk lépni, merjünk együtt szenvedni és merjünk határ- és krízishelyzeteket a jó cél érdekébe „felhasználni”. Ez úgy gondolom mindannyiunk közös feladata.

Egy kis történettel zárom írásomat. Az egyik nagy német város utcáin tüntettek a fiatalok. Egy nagy plakáton a következő feliratot lehetett olvasni: „Jézus a válasz!” Egy arra járó megállt, elolvasta és megkérdezte a tüntetőket: „De mi a kérdés?” Igen, mi tudjuk a választ, de vajon mi is az igazi kérdés?!

³⁶ „A szekták lélektanilag komoly veszélyt jelentenek az ember személyiségére, hiszen az oda bekerülteket tudatilag, lelkileg, érzelmileg beszűkítik. A beszűkült személyiség pedig sem életét kormányzó egységesítő életfilozófiára, sem az életszerepeire nem találhat rá.” K. I. DEBRECENI – M. TÓTH, *Életesemények a pásztori lélektan és a filozófia tükrében*, Budapest 2004, 82.